

Zelfmoord in psychiatrische ziekenhuizen

door A.C. de Graaf*

Mededeling uit het Centrale Patiënten Register voor psychiatrische ziekenhuizen en universiteitsklinieken (10).

Over het vóórkomen van zelfmoord in de Nederlandse bevolking is al weinig literatuur aanwezig, maar over zelfmoorden die door psychiatrische patiënten tijdens hun opname in een psychiatrisch ziekenhuis zijn gepleegd, is zo mogelijk nog minder informatie beschikbaar. Ook in de buitenlandse literatuur is weinig te vinden omtrent de frequentie van dit verschijnsel. De meeste artikelen over dit onderwerp zijn gebaseerd op de gegevens van één bepaald ziekenhuis of van een groep van ziekenhuizen. Alleen twee Scandinavische onderzoekers, Ødegard en Achté c.s., hebben nationale of regionale gegevens verzameld en deze vergeleken met zelfmoord in de bevolking. Ødegard onderzocht de totale mortaliteit in de psychiatrische ziekenhuizen van Noorwegen, waaruit hij de zelfmoorden selecteerde (1). De studie van Achté c.s. is de meest recente op het gebied van zelfmoorden in psychiatrische ziekenhuizen ten opzichte van zelfmoorden in een totale bevolkingsgroep (2). Zij kozen hiertoe Helsinki en omgeving als onderzoeksgebied uit. De enige Nederlandse literatuur over zelfmoorden in psychiatrische ziekenhuizen is van N. Speijer (3). Deze betreft een onderzoek naar het aantal zelfmoorden in Nederlandse psychiatrische ziekenhuizen over de periode 1882-1932. Sedert 1932 zijn geen gegevens meer bekend. Wel hebben Giel en Van Weerden-Dijkstra onlangs in één van hun mededelingen uit het Centrale Patiëntenregister gewezen op het feit dat zelfmoord onder geesteszieken het beschouwen waard is (4). In het kader van een cohortonderzoek uit het registermateriaal naar de mortaliteit van geesteszieken hebben zij geconstateerd dat het aantal zelfmoorden in de psychiatrische ziekenhuizen beduidend hoger ligt dan in de Nederlandse bevolking. Uit het Centrale Patiëntenregister te Leidschendam zijn gegevens over suïcides betreffende de 39 aan de registratie deelnemende psychiatrische ziekenhuizen gelicht en naar een aantal kenmerken onderzocht. De onderzoeksperiode loopt van 1970 tot en met 1974.

* Hoofd afdeling Bijzonder Onderzoek van de Geneeskundige Hoofdinспекtie voor de Geestelijke Volksgezondheid, Leidschendam.

Werkwijze

Nagegaan is hoeveel zelfmoorden vanaf 1970 tot en met 1974 jaarlijks door de registrerende psychiatrische ziekenhuizen zijn gemeld. Deze aantallen zijn gerelateerd aan de bestandscijfers en vergeleken met de zelfmoordcijfers onder de Nederlandse bevolking. De bestandscijfers zijn samengesteld uit de aantallen op 31 december van elk onderzocht jaar aanwezige patiënten plus het aantal in dat zelfde jaar ontslagen of overleden patiënten. Op deze wijze is rekening gehouden met een jaarlijkse afname van het bestand en een toename van het aantal opgenomen en ontslagen patiënten, alsmede met de kortblijvende patiënten die mogelijk andere kenmerken hebben dan de patiënten die op de bestandsdatum van 31 december van een bepaald jaar zijn geteld. Om dezelfde reden zijn de overleden patiënten in de telling meegenomen.

Een te verwaarlozen aandeel van de zelfmoordenaars in de overleden patiënten maakte het niet noodzakelijk de zelfmoordenaars van de overledenen te scheiden. Met het beschikbare materiaal leek deze berekeningswijze de beste benadering te zijn. Farberow c.s. pasten dezelfde berekeningsmethode toe in hun onderzoek naar het suïcideverschijnsel in psychiatrische ziekenhuizen over een periode van acht jaar (5).

Verder is een aantal persoonlijke en medisch-psychiatrische kenmerken van de betrokkenen onderzocht, alsmede hun juridische status bij opname. Het gaat om 421 zelfmoordenaars.

Bevindingen

In tabel 1 wordt het aantal zelfmoorden per onderzocht jaar en geslacht weergegeven.

We zien dat, evenals in de Nederlandse bevolking, in de psychiatrische ziekenhuizen meer mannen dan vrouwen zelfmoord pleegen. Wanneer we deze cijfers vergelijken met die van Speijer in de periode 1882-1932, dan blijkt dat het huidige aantal zelfmoorden in de psychiatrische ziekenhuizen vele malen hoger is dan door hem werd gevonden. Zo berekende Speijer per jaar gemiddeld vier zelfmoorden. Ook gerelateerd aan de bestandscijfers van toen en nu blijven de grote verschillen gehandhaafd, namelijk 24 zelfmoorden op 100.000 opgenomen patiënten in de periode 1922-1932, tegenover 207 zelfmoorden in de periode 1970-1974.

Voorts valt uit tabel 1 af te lezen dat het aantal zelfmoorden in de psychiatrische ziekenhuizen sneller is gestegen dan in de Nederlandse bevolking. In figuur 1 is deze stijging grafische afgebeeld. Tenslotte kunnen we van tabel 1 aflezen dat het aantal zelfmoorden in psychiatrische ziekenhuizen zonder meer vele malen hoger is dan in de Nederlandse bevolking, namelijk 13 tot 20 maal. Een andere bevinding uit dit onderzoek is dat het aantal zelfmoorden met een psychische stoornis als beweegreden is toegenomen, zowel binnen als buiten het psychiatrisch ziekenhuis. Zie hiervoor tabel 2.

Tabel 1: Zelfmoorden in de 39 psychiatrische ziekenhuizen en in de Nederlandse bevolking * naar geslacht over de periode 1970 tot en met 1974

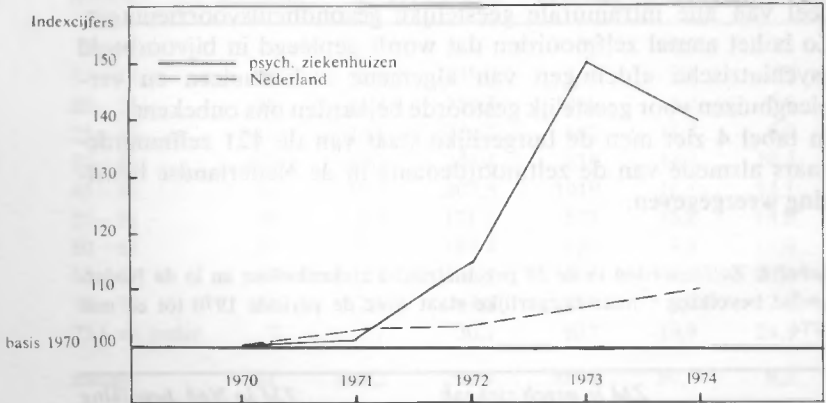
jaar	mannen				vrouwen				totaal		Ratio PZ/Ned.		
	abs.		p. 100.000 v. 15j. e.o.		abs.		p. 100.000 v. 15j. e.o.		p. 100.000 v. 15j. e.o.				
	PZ	Ned.	PZ**	Ned.	PZ	Ned.	PZ**	Ned.	PZ	Ned.			
1970	39	719	210,2	15,3	27	439	132,6	9,2	66	1158	169,6	12,2	13,9
1971	42	727	218,7	15,3	26	489	127,2	10,1	68	1216	171,5	12,6	13,6
1972	44	740	225,0	15,3	36	480	171,4	9,7	80	1220	197,2	12,5	15,8
1973	60	738	291,5	15,1	46	535	216,9	10,7	106	1273	253,6	12,9	19,7
1974	55	815	264,3	16,5	46	545	216,3	10,7	101	1360	240,1	13,5	17,8
totaal	240	3739	243,1	15,4	181	2488	173,6	10,0	421	6227	207,4	12,7	16,3

* Bron: zie literatuur no. 6.

** PZ. De bestandspatiënten zijn berekend uit het aantal aanwezige patiënten aan 't eind van het jaar plus het aantal in datzelfde jaar ontslagen en overleden patiënten.

Zelfmoord in psychiatrische ziekenhuizen

Figuur 1: Aantal zelfmoorden in Nederland en in 39 psychiatrische ziekenhuizen in de jaren 1970 t/m 1974 per 100.000 van de bevolking van 15 jaar e.o., respectievelijk het bestand op 31/12 van ieder jaar + ontslagen en overledenen in hetzelfde jaar van 15 jaar e.o., omgerekend in indexcijfers (basis 1970 = 100)

Bron: - Maandstatistiek politie en justitie, december 1975 CBS.

- Ver. N.Z.R. - Staatstoezicht op de Volksgezondheid/Centrale Patiëntenregistratie.

Tabel 2: Het aantal zelfmoorden in de 39 psychiatrische ziekenhuizen en zelfmoorden in de Nederlandse bevolking, met of zonder psychiatrische stoornis als beweegreden * over de periode 1970 tot en met 1974

jaar	ZM in P.Z.	ZM buiten P.Z. met psych. stoornis	ZM buiten P.Z. zonder psych. stoornis	totaal ZM in Nederland
1970	66 (5,7)	511 (44,1)	581 (50,2)	1158 (100)
1971	68 (5,6)	547 (45,0)	601 (49,4)	1216 (100)
1972	80 (6,6)	586 (48,0)	554 (45,4)	1220 (100)
1973	106 (8,3)	626 (49,2)	541 (42,5)	1273 (100)
1974	101 (7,4)	625 (46,0)	634 (46,6)	1360 (100)
totaal	421 (6,8)	2895 (46,5)	2911 (46,7)	6227 (100)

* Idem tabel 1

$\chi^2 = 24,79$ $df = 8$ $0,001 < p < 0,01$

Tabel 3: Zelfmoorden in de 39 psychiatrische ziekenhuizen en in de Nederlandse bevolking met psychische stoornissen als beweegreden * over de periode 1970 tot en met 1974

jaar	ZM in psych. ziekenh.	ZM met psych. stoornissen
1970	66 (11,4)	577 (100)
1971	68 (11,1)	615 (100)
1972	80 (12,0)	666 (100)
1973	106 (14,5)	732 (100)
1974	101 (13,9)	726 (100)

* Idem tabel 1.

Afgaande op de CBS-gegevens, zou tussen de 11 en 15 % van alle psychisch gestoorde zelfmoordenaars in een psychiatrisch ziekenhuis tot deze daad komen (zie tabel 3).

Deze percentages moeten we echter als een minimum beschouwen. De registrerende psychiatrische ziekenhuizen vormen slechts een deel van alle intramurale geestelijke gezondheidsvoorzieningen. Zo is het aantal zelfmoorden dat wordt gepleegd in bijvoorbeeld psychiatrische afdelingen van algemene ziekenhuizen en verpleeghuizen voor geestelijk gestoorde bejaarden ons onbekend.

In tabel 4 ziet men de burgerlijke staat van de 421 zelfmoordenaars alsmede van de zelfmoordenaars in de Nederlandse bevolking weergegeven.

Tabel 4: Zelfmoorden in de 39 psychiatrische ziekenhuizen en in de Nederlandse bevolking * naar burgerlijke staat over de periode 1970 tot en met 1974

burg. staat	ZM in psych ziekenh.		ZM in Ned. bevolking	
	abs.	%	abs.	%
ongetrouwd	223	53,0	1729	27,8
getrouwd	163	38,7	3129	50,4
gescheiden	18	4,3	378	6,1
weduwstaats	17	4,0	975	15,7
totaal	421	100,-	6211 **	100,-

$\chi^2 = 99,61$ df = 3 p < 0,01

* Idem tabel 1

** excl. onbekend

We zien dat de zelfmoordenaars in de psychiatrische ziekenhuizen voor meer dan de helft ongehuwd zijn, terwijl de zelfmoordenaars in de Nederlandse bevolking juist meer getrouwd zijn.

In tabel 1 hebben we reeds gezien dat in relatief opzicht het aantal zelfmoorden in psychiatrische ziekenhuizen dat in de Nederlandse bevolking ver overtreft. Dat dit geldt voor alle leeftijdsgroepen blijkt uit tabel 5.

Het meest opmerkelijke is dat in de ziekenhuizen de leeftijdscategorie van 25-34 jaar de belangrijkste risicogroep is, terwijl dit in de Nederlandse bevolking voor de ouderen vanaf 75 jaar geldt. In percentages van het totaal aantal zelfmoorden bevat de leeftijdsgroep 25-34 jaar tevens het hoogste aantal zelfmoorden, namelijk 26,6 % gevolgd door de 35-44 jarige met 19,5 %. Deze grote aantallen zelfmoorden in de jongere leeftijdsgroepen worden ook in de buitenlandse literatuur aangetroffen (2).

Hoewel eenkwart van de suïcides schizofrenen blijkt te zijn komen in de diagnosegroepen affectieve psychosen (3,8 %), overige psychosen (3,3 %), neurosen (3,2 %), persoonlijkheidsstoornissen (3,1 %) en verslaving (2,2 %) relatief vaker zelfmoorden voor (tabel 6).

Zelfmoord in psychiatrische ziekenhuizen

Tabel 5: Zelfmoorden in de 39 psychiatrische ziekenhuizen en in de Nederlandse bevolking naar leeftijdscategorie en ratio's over de periode 1970 tot en met 1974

leeftijd	ZM in P.Z.			ZM in Nederland *		
	absoluut	%	per 100.000**	absoluut	%	per 100.000
0 - 14	—	—	—	38	0,7	0,2
15 - 19	15	3,6	335,0	165	2,9	2,9
20 - 24	48	11,4	354,4	349	6,2	6,0
25 - 34	112	26,6	379,3	663	11,7	6,9
35 - 44	82	19,5	244,2	810	14,3	10,4
45 - 54	74	17,6	202,3	1019	18,1	14,1
55 - 59	28	6,7	171,3	577	10,2	18,6
60 - 64	31	7,4	187,4	523	9,3	18,0
65 - 69	13	3,1	86,1	505	8,9	20,2
70 - 74	11	2,6	84,3	379	6,7	19,6
75 j. en ouder	7	1,7	30,1	617	10,9	24,1
totaal	421	100,2	207,9	5645	99,9	8,5

* Bron: zie literatuur no. 7

** Per 100.000 van bestand 31-12-'70 + ontslagen '70 + overledenen '70 + bestand 31-12-'74 + ontslagen '74 + overledenen '74 maal 2,5.

Tabel 6: Zelfmoorden in de 39 psychiatrische ziekenhuizen naar geslacht en diagnose over de periode 1970 tot en met 1974

diagnose	mannen			vrouwen			totaal		
	abs.	%	per 1000*	abs.	%	per 1000*	abs.	%	per 1000*
dementie	6	2,5	0,9	1	0,6	0,1	7	1,7	0,4
organische aandoeningen	11	4,6	1,3	8	4,4	1,1	19	4,5	1,2
schizofrenie	66	27,4	2,2	38	21,1	1,4	104	24,7	1,8
affectieve psychosen	38	15,8	5,7	37	20,6	2,8	75	17,8	3,8
overige psychosen	61	25,3	5,3	31	17,2	1,9	92	21,9	3,3
neurosen	17	7,1	2,9	36	20,0	3,4	53	12,6	3,2
persoonlijkheidsstoornissen	19	7,9	3,2	17	9,4	3,0	36	8,6	3,1
verslaving	19	7,9	2,0	7	3,9	2,8	26	6,2	2,2
oligofrenie	4	1,7	0,3	5	2,8	0,4	9	2,1	0,3
totaal	241	100	2,4	180	100	14,6	421	100	2,1

* Het promillage werd berekend op het bestand van: 31-12-'70 + ontslagen '70 + overleden '70 + bestand 31-12-'74 + ontslagen '74 + overleden '74 maal 2,5.

Er bestaan naar diagnosegroep verschillen tussen mannen en vrouwen, vooral in de diagnosecategorieën: dementie, schizofrenie, overige psychosen en verslaving, welke bij de mannelijke zelfmoordenaars meer voorkomen, terwijl bij de vrouwen het aantal neurotische zelfmoordenaars relatief hoog is.

Bijna eenkwart van de zelfmoordenaars is niet langer dan 3 maanden opgenomen geweest en ruim 60 % niet langer dan 1 jaar. De kans op zelfmoord blijkt tussen een verblijf van 3 tot 12 maanden het grootst te zijn. In tabel 7 is de verblijfsduur van de zelfmoordenaars aangegeven, alsmede die van de bestandspatiënten.

Tabel 7: Verblijfsduur van zelfmoordenaars in de 39 psychiatrische ziekenhuizen en de bestandspatiënten op 31 december 1974 *

verblijfsduur	zelfmoorden		bestandspatiënten	
	abs.	%	%	
< 3 maanden	100	23,8	12,6	
3 - < 6 maanden	81	19,2	6,6	
6 - < 12 maanden	76	18,1	7,5	
1 - < 2 jaar	70	16,6	7,8	
2 - < 5 jaar	47	11,2	10,8	
5 - < 10 jaar	24	5,7	10,8	
10 jaar en langer	23	5,5	43,9	
totaal	421	100,1	100,-	

* Bron: zie literatuur no. 8.

Men zou kunnen stellen dat na 2 jaar verblijf in een psychiatrisch ziekenhuis de kans dat zelfmoord wordt gepleegd belangrijk minder wordt.

Bij de vergelijking van de juridische situatie van patiënten die zelfmoord pleegden en van het totaal aantal opnemingen van 1970 tot en met 1974 blijkt dat patiënten die met een machtiging zijn opgenomen de hoogste risicogroep vormen (zie tabel 8).

Tabel 8: Zelfmoorden en totaal aantal opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen naar juridische situatie over de periode 1970 tot en met 1974

juridische situatie	ZM		opnemingen per 1000		
	abs.	%	abs.	%	opnemingen
vrijwillig	285	67,7	61.194	81,1	4,7
met machtiging	88	20,9	6.985	9,3	12,6
krachtens vonnis	2	0,5	174	0,2	11,5
krachtens inbewaringstelling	46	10,9	7.119	9,4	6,5
totaal	421	100,-	75.472	100,-	5,6

$\chi^2 = 72,4$ $df = 2$ $p < 0,001$.

We hebben tevens onderzocht hoeveel van de zelfmoordenaars reeds eerder waren opgenomen gedurende de periode van 1 januari 1970 tot en met 31 december 1974. Dit bleek bij 146 het geval te zijn, dit is 35 %. Van deze 35 % had ongeveer 40 % tenminste tweemaal in een psychiatrisch ziekenhuis vertoefd. Waarschijnlijk wordt dit percentage groter wanneer we over gegevens van vóór 1970 zouden kunnen beschikken.

Samenvatting en discussie

Uit een onderzoek van zelfmoorden in de 39 psychiatrische ziekenhuizen die aan het Centrale Patiëntenregister te Leidschendam deelnemen, is gebleken dat van 1970 tot en met 1974 421

zelfmoorden hebben plaatsgevonden. Het aantal zelfmoorden in de psychiatrische ziekenhuizen vertoont niet alleen een stijgende tendens, maar is naar verhouding groter dan in de Nederlandse bevolking. Ook buiten het psychiatrisch ziekenhuis is het aantal zelfmoorden met een psychische stoornis toegenomen. Men zou kunnen veronderstellen dat deze stijgingen samenhangen met factoren als een algehele verandering van de psychiatrische hulpverlening, een toename van klachten, andere diagnostische criteria etc.

Opmerkelijk in de psychiatrische ziekenhuizen is het grote aantal suïcides onder jongeren. De vraag die hieruit voortvloeit is of jongeren wellicht sneller in een psychiatrisch ziekenhuis worden opgenomen dan de ouderen, met andere woorden het opnamebeleid ten aanzien van beide groepen anders is.

De karakteristieken van de zelfmoordenaars in de psychiatrische ziekenhuizen zijn verder als volgt samen te vatten: meer mannen dan vrouwen, meer ongehuwden dan gehuwden, meer jongeren dan ouderen, naar verhouding veel met psychotische stoornissen, terwijl bij vrouwen de neurotici een belangrijke categorie vormen, van drie tot twaalf maanden opgenomen met een machtiging en meer voor de eerste maal in een psychiatrisch ziekenhuis opgenomen dan heropgenomen.

Dank ben ik verschuldigd aan Professor dr. R. Giel en mw. drs. G. H. M. M. ten Horn, afdeling sociale psychiatrie, R.U. te Groningen, voor hun waardevolle suggesties en kritische opmerkingen met betrekking tot de totstandkoming van dit artikel.

Literatuur

- 1 O. Ødegard, Mortality in Norwegian Mental Hospitals 1926-1941, *Acta Genetica*, 2, 141-173, 1951.
- 2 K. A. Achte, A. Stenbäck, H. Teräväinen, On suicides committed during treatment in psychiatric hospitals, *Acta Psychiatr. Scand.* 42, 1966, p. 272-284.
- 3 N. Speijer, Samenvattende Overzichten, Overzicht der zelfmoordpogingen met dodelijke afloop in de Nederlandse krankzinnigengestichten gedurende het tijdvak 1882-1932. *Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde*, 4 juni 1938, p. 2824-2827.
- 4 R. Giel en J. R. van Weerden-Dijkstra. Mededelingen uit het Centrale Patiënten Register voor psychiatrische ziekenhuizen en universiteitsklinieken (9). *Tijdschrift voor Psychiatrie* 1976/5, jrg. 18, p. 364.
- 5 N. L. Farberow, Ph.D., Sidney Gansler, Ph.D., Fred Cutter, Ph.D., and David Reynolds, Ph.D. An eight-year survey of hospital suicides. *Life-threatening Behavior*, vol. 1, number 3, 1971, p. 185-202.
- 6 *Maandstatistiek politiek en justitie*. Centraal Bureau voor de Statistiek. December 1975, p. 322-326.
- 7 *Jaaroverzicht Bevolking en Volksgezondheid*. Sterftestatistiek. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- 8 Patiëntenregister intra-murale voorzieningen geestelijke gezondheidszorg in Nederland, No. 13. *Verslagen, Adviezen, Rapporten 1976*. Min. VOMIL.